

ALMANYA'DA HUKUKÇULARIN YETİŞTİRİLMESİ SİSTEMİ VE BUNDA YAPILMASI DÜŞÜNÜLEN REFORM

Prof. Dr. Halûk TANDOĞAN

I — Halen mer'î sistem :

Almanya'da halen mer'î hukuk öğretim ve imtihan sistemi, memleketimizdekinden oldukça farklı bir manzara arz etmektedir (1). Mevcut imtihan sistemi bilhassa hâkim, avukat gibi tatbikatçıların yetiştirilmesine yöneltilmiş olup, bu sistem, öğretim sistemine de tesir icra eylemektedir.

Almanya'da Hukuk Fakülteleri bizdeki «Lisans Diploması»na tekabül eden ve tamamen akademik mahiyet taşıyan bir diploma vermemektedir. Bir Hukuk Fakültesinde asgarî yedi sömestr okuyan öğrenciler ilk Devlet İmtihanına girerek, bu imtihanda muvaffak olurlarsa «Referendar» (bir nevi hâkim, avukat stajyeri) unvanını iktisab eylemektedirler. Referendarlar da büyük kısmı mahkemeler, bir kısmı da idarî makamlar, avukat ve noterler nezdinde olmak üzere, üç buçuk senelik bir staj, hazırlık (Vorbereitungsdienst) devresinden son-

(1) Bu sistem ve onda yapılması düşünülen reform hakkında bk. : Die Ausbildung der deutschen Juristen. Darstellung, Kritik und Reform, Tübingen 1960 (bundan sonra bu eser sadece «Die Ausbildung» diye zikredilecektir). Tanınmış alman hukukçularının iştirak ettiği bir Komisyon tarafından hazırlanan bu eserde, Almanya'da hukuk öğretiminin tarihçesi ve halihazırdaki vaziyeti etraflı surette izah edilmekte, şimdiye kadar yapılmış reform teklifleri ele alınmakta, halen mevcut sistemin mahzurlu cihetleri belirtilmekte ve yeni bir sistem teklif olunmaktadır. Eserde (sh. 3 -51), Kıt'a Avrupası Devletleri, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de hukuk öğretiminin durumu da mukayeseli olarak incelenmiş bulunmaktadır.

ra ikinci Devlet İmtihanına girerek «Assessor» unvanını kazanmaktadırlar. Ancak Asessor unvanının alınmasından sonra, tam bir hukukçuya (Volljurist) açık olan adli veya idari makamlardaki memuriyetlere girilebilmekte veya avukatlık mesleği icra edilebilmektedir. Devlet İmtihanları (2), adli makamlara bağlı dört veya beş kişilik komisyonlar tarafından yapılmakta, bu komisyonların sadece iki veya üç üyesi, Üniversite öğretim üyeleri arasından seçilmektedir.

Yukarıda kısaca anahatlarını ifade etmeğe çalıştığım imtihan sisteminin öğretim sistemine tesirleri şöyle olmaktadır :

a) Öğretimde amelî çalışmalara büyük ehemmiyet verilmektedir. Bu amelî çalışmalar, evde hazırlanacak vazifeler, amelî dersler, tekrarlama kursları şeklinde olmaktadır (3). Alman Hukuk Fakültelerinde 1958 yaz ve 1958-1959 kış sömestirlerinde nazari takrirlerle amelî derslere tahsis edilen saatlere ait, aşağıda naklettiğimiz ortalama rakamlar (4) bu bakımdan dikkati çekicidir :

Medeni Hukuk	Yaz Sö.	Haftada 25 saat		Haftada 9 saat
	Kış Sö.	» 20 »	»	15 »
Ceza hukuku	Yaz Sö.	» 8 »	»	17 »
	Kış Sö.	» 9 »	»	11 »
Amme Hukuku	Yaz Sö.	» 11 »	»	22 »
(Devlet ve idare hukuku)	Kış Sö.	» 7 »	»	11 »

b) Dersi okutan hocanın kitabı veya notlarıyla bağlı olmak vaziyeti bulunmadığı ve müracaat kitapları da pek çok olduğu cihetle takrirlerde fazla teferruata girmek lüzumu duyulmamakta veya muayyen bir bahis üzerinde derinliğine durulup diğer bahislere daha az yer vermek imkânı hasıl olmaktadır. Öğretim üyeleri teferruatlı bir müfredat programıyla takyid edilmiş olmadıklarından, takrirlerini tanzimde geniş bir serbestiye sahiptirler.

(2) Tafsilât için bk. Die Ausbildung, sh. 101 - 107.

(3) Die Ausbildung, sh. 90-91.

(4) Die Ausbildung, sh. 92.

c) Fakültede okunan bütün derslerden bir defada imtihan verildiği için tekrarlama kursları (Examinatorien oder Repe-titorien) büyük ehemmiyet arzetymekte, öğrencilerin şahsî gayretleriyle edindikleri bilgiler, hocalarından öğrendikleri kadar onların imtihanda muvaffakiyet derecelerinde müessir olmaktadır (5).

d) Muayyen dersler için muayyen devreler sonunda imti-han olmadığı için, öğrencilere kaçınıcı s6mestr'de hangi dersle-ri takip etmelerinin uygun olacağı, çalışma rehberlerinde (Studienf6hrer), onları ilzam edici mahiyette olmaksızın g6s-terilmektedir (6).

Çalışma plânı hakkında yol gösteren bu rehberlerde, umu-miyetle medenî hukukla alâkalı derslere ilk s6mestrde baş-lanması tavsiye olunmakta, Alman Medenî Kanununun beş kitabının incelenmesi Bonn, K6ln ve Heidelberg Üniversitele-rinde üç, Hamburg ve T6bingen'de d6rt, Freiburg'da beş s6-mestre b6l6nmektedir; ticaret hukukuna, iş hukukuna ve hu-susî hukukun tâli sahalarına m6teallik derslere, eşya hukuku okunduktan sonra, yani umumiyetle d6rd6nc6 s6mestri m6-teakip başlamanın uygun olacağı beyan edilmektedir. M6ptedi-ler için amelî derslere ikinci ve 6c6nc6, yetişmişler için olan-lara d6rt veya beşinci s6mestrlerde iştirak edilmesi, seminer-lere ise beşinci s6mestr'den itibaren katılınması m6nasip g6-r6lmektedir.

Medenî Hukuka tahsis edilen ders saatlerinin Alman Hu-kuk Fak6ltelerinde ortalama sayısı ve bunların diğery ders saatlerine olan nisbeti şöyledir (7) :

Alman Medenî Kanununun Umumî Kısmı (her s6mestr-de) haftada 3-4 saat; Borçlar Hukuku (Umumî h6k6mler ve hususî borç m6nasebetleri) haftada 5 saat; Eşya Hukuku haftada 3 - 4 saat; Aile Hukuku haftada 2 - 3 saat; Miras Huku-ku haftada 2-3 saat. Medenî Hukuka tahsis edilen ders saat-leri sayısı, umumî ders saatleri yek6nunun 6c6te birini teşkil etmektedir; 6mme hukuku grupuna giren dersler(ceza huku-

(5) Die Ausbildung, sh. 196-197, 212.

(6) Die Ausbildung, sh. 93, vd.

(7) Die Ausbildung, sh. 89-90.

ku hariç) de yine umumî ders saatleri yekûnunun üçte birini işgal etmekte, bu yekûndan eski Alman Hukuku ve Roma Hukukuna % 15, ceza ve usul hukukuna da % 15 nisbetinde bir miktar isabet eylemektedir.

II — Reform Teklifleri :

Alman Hukukçularının yetiştirilmesi mevzuunda incelemelerde bulunmak üzere kurulan bir Komisyon, mevcut sistemi mahzurlu görerek, aşağıdaki reform tekliflerinde bulunmuştur (8) :

Hukuk Fakültelerindeki öğrenim devresi sekiz sömestr'e çıkarılmalı, buna mukabil mahkemeler ve sair merciler nezdindeki staj, hazırlık devresi üç buçuk yıldan iki buçuk yıla indirilmelidir.

Hukuk Fakültelerindeki öğrenim devresi de, «Temel Öğrenim Safhası» (Grundstudium) ve Derinleştirme Safhası (Vertiefungsstudium) olarak ikiye ayrılmalıdır. Her iki safhanın sonunda da sadece Üniversite Öğretim Üyeleri tarafından yapılan ve sırf akademik bir mahiyet taşıyan birer imtihan derpiş edilmekte, bu imtihanlara adli mercilerin iştirak ve müdahalesi ortadan kaldırılmaktadır (9).

İlk imtihan, «Ön İmtihan» (Vorprüfung) ismini taşımakta ve bu imtihanda başarı gösterenler Derinleştirme Safhasına devam etmek hakkını kazanmaktadırlar. İkinci imtihan, «Üniversite Bitirme İmtihanı» (Universitätsabschlussprüfung) olarak isimlendirilmekte, bu imtihanı başarıyla geçenlere bir «Lisans Diploması» verilmesi teklif edilmektedir. Üniversite bitirme imtihanını verenler, adli ve idarî merciler nezdinde staj yapmaya hak kazanmaktadırlar. Bu staj devresini de daha ziyade pratik bir mahiyet taşıyan üçüncü bir imtihan, adli mercilere bağlı tatbikatçılardan kurulmuş bir Komisyonun yapacağı Devlet İmtihanı (Staatsprüfung) sona erdirecektir. Böylece hukukçuların yetişmesinde Üniversite'nin rolü, halen mevcut sistemdekine nazaran daha fazla ehemmiyet kesbetmektedir.

(8) Die Ausbildung, sh. 229-343.

(9) Bu imtihanlar hakkında bk. Die Ausbildung, sh. 320-334.

Temel Öğretim Safhasının (10), asgarî dört s6mestr s6r-
mesi derpiş olunmaktadır. Bu safhada, 6ğrencilere, Medenî
Hukukun temel kısımları (Umumî h6k6mler, borçlar huku-
ku ve eşya hukuku), ceza hukuku, âmme hukuku (Staats-
recht) ve idare hukukunun umumî esasları hakkında, bu hukuk
dallarının sistematiğine ana hatlarında hâkim olacak ve ko-
lay veya orta ağırlıktaki hukukî meselelere tatbik edecek de-
recede bilgi verilmesi istihdaf edilmektedir. Bundan başka,
bu safhada, 6ğrencinin liseden getirdiği bilgilerin takviyesi
için bir taraftan hukuk tarihi, umumî devlet nazariyeleri ve ik-
tisad dersleri verilecek, diğ6r taraftan felsefe, tarih, sosyolo-
ji, siyaset gibi sahalardan seçime bağı dersler konulacaktır.

Temel Öğretim Safhasının muhtelif s6mestrleri için ta-
sarlanan ders plânı (11) şöyledir :

Birinci S6mestr

Hukuk Başlangıcı	Haftada	3 saat
Roma Hukuku Tarihi	»	3 »
Alman Hukuk Tarihi	»	4 »
Umumî Devlet Nazariyesi (veya onun yerine Devlet Hukuku - Staatsrecht)	»	3 (veya 4) saat
(İcabında Medenî Hukukun Ana Mefhumları)	»	3 saat
Hukuk dersleri toplamı		13—17 saat
Buna ilâveten :		
Umumî İktisad Nazariyesi	Haftada	4 saat
Hukuk dersleri dışında seçime bağı dersler (sosyoloji, felsefe, tarih, siyaset gibi)	»	4—5 »
Umumî ders saatleri toplamı		20—24 saat

Bundan başka, haftada 2 saat bir asistan nezareti altında-
ki çalışma gruplarında (Arbeitsgemeinschaft) derslerin anlaşıl-
mayan noktalarının izahı; bu gruplar 25-30 kişiyi geçmeme-
lidir.

(10) Bu safha hakkında tafsilât için bk. Die Ausbildung, sh. 280-291.

(11) Die Ausbildung, sh. 283-285.

İkinci Sömeſtr

Medenî Hukukun Umumî kısmı	Haftada	4 saat
Ceza Hukukunun Umumî kısmı	»	4 »
Devlet Hukuku (Staatsrecht - birinci sömeſtrde okutulmadığı takdirde -)	»	4 »
(İcabında Medenî Hukuk ve Ceza Hukukuyla alakalı basit meselelerin halli)	»	2 »
Hukuk dersleri toplamı		12—14 saat

Buna ilâveten :

İktisad (Millî İktisad sahasından pratik mevzular)	Haftada	4— 5 saat
Seçime bağlı dersler	»	4— 5 »
Umumî ders saatleri toplamı	»	20—24 saat

Bundan baſka, haftada 2 saat çalıſma grupuna katılmak.

Üçüncü Sömeſtr

Borçlar Hukukunun Umumî Kısmı	Haftada	4 saat
Ceza Hukukunun Hususî Kısmı	»	4 »
Roma Hususî Hukuku	»	5 »
Müptediler için Ceza Hukuku amelî dersleri	»	2 »
Hukuk dersleri toplamı		15 saat

Buna ilâveten :

İktisad (Nazarî ve amelî)	Haftada	2— 3 saat
Seçime bağlı umumî dersler	»	2— 3 »
Umumî toplam		19—21 saat

Dördüncü Sömeſtr

Borçlar Hukukunun Hususî Kısmı	Haftada	3— 4 saat
--------------------------------	---------	-----------

Eşya Hukuku	Haftada	5 saat
İdare Hukukunun Umumî Esasları	»	4 »
Mahkeme Teşkilâtı ve Usul Hukukunun Temel Mefhumları	»	2— 3 »
Müptediler için Medenî Hukuk ameli dersleri	»	2 »
(İcabında müptediler için Amme Hukuku ameli dersleri veya Digestenexegese)	»	(2) »
Hukuk dersleri toplamı :		16—20 »

Müşahede olunduğu üzere Temel Öğrenim Safhasında Aile ve Miras Hukukuna yer verilmemiştir. Bunun mucip sebebi olarak, birinci sömestrde dogmatik derslerden kaçınılmak istenilmesi, diğer üç sömestrde de ancak Umumî Esaslar, Borçlar Hukuku ve Eşya Hukuku okutacak kadar zaman bulunması ve bunlar öğrenilmedikçe Aile ve Miras Hukukuna geçilemeyeceği, Temel Öğrenim Safhasında öğrenciye fazla yük tahmil etmemek gerektiği gibi mülâhazalar ileri sürülmektedir.

Dördüncü sömestri takiben Ön İmtihani veren öğrenciler için, Derinleştirme Safhasına geçmezden önce bir Tatbikî Sömestr (das praktische Studiensemester) derpiş edilmiştir (12). Bu sömestrde öğrenciler 25-30 kişilik gruplar halinde bir tatbikatçının nezareti altında muhtelif mahkemeleri (adli ve idari), tapu sicilini, teşriî meclisleri, bankaları, sigorta şirketlerini ziyaret edecekler, bir anonim şirket umumî heyetinde hazır bulunacaklar ve oralarda görüşülen mevzuları, dinledikleri dâvaları sonradan yine başlarındaki tatbikatçının idaresi altında aralarında münakaşa edeceklerdir.

Tatbikî Sömestrden sonra Derinleştirme Safhası (13) başlamaktadır. Bu safhanın hususiyeti, bir taraftan Temel Öğrenim Safhasındaki dersleri tamamlayıcı «temel derslere» (Grundvorlesungen) devam olunurken, diğer taraftan da bir

(12) Bu mevzuda tafsilât için bk. Die. Ausbildung, sh. 297-308.

(13) Bk. Die Ausbildung, sh. 291-297.

mevzuunun derinliğine incelenmesine tahsis edilmiş bulunan «derinleştirme derslerine» (Vertiefungsvorlesungen) yer ayrılmış olmasıdır.

Derinleştirme Safhası da asgarî dört sömestr devam etmekte ve bu safhaya müteallik ders plânı şu şekilde tanzim edilmiş bulunmaktadır (14) :

Beşinci (15) Sömestr

1. Temel dersler :

Aile Hukuku	Haftada	3 saat
Miras Hukuku	»	4 »
Ceza Muhakemeleri Usulü	»	4 »
İdare Hukukunun Hususî Kısmı	»	3— 4 »
2. İlerlemiş olanlar için bir veya iki ameli ders (Medenî hukuk veya Ceza Hukuku)	»	2— 4 »
3. Bir derinleştirme dersi	»	2— 3 »
	Toplam	17—21 »

Altıncı Sömestr

1. Temel Dersler :

İş Hukuku	Haftada	3 saat
Ticaret Hukuku	»	5 »
Fikrî Haklar	»	2— 3 »
Medenî Usul Hukuku I	»	4 »
2. İlerlemiş olanlar için bir ameli ders	»	2 »
3. İki derinleştirme dersi veya seminer	»	4— 6 »
	Toplam	20—23 »

(14) Die Ausbildung, sh. 296-297.

(15) Temel Safha ile Derinleştirme Safhası arasındaki Tatbiki Sömestr, Üniversitede geçen sömestr sayısına dahil edilmemektedir.

Yedinci Sömeſtr

1. Temel Dersler :

Kıymetli evrak hukuku	Haftada	2 saat
Medenî Usul Hukuku II (İcra İflâs)	»	4 »
Devletler Umumî Hukuku	»	3 »
Hukuk Felsefesi	»	3 »
2. İlerlemişler için bir amelî ders	»	2 »
3. İki derinleştirme dersi veya seminer.	»	4—6 »
Toplam		19—21 »

Sekizinci Sömeſtr

1. Temel dersler :

Kilise Hukuku	Haftada	3 saat
Vergi Hukuku	»	2—3 »
Devletler Hususî Hukuku	»	2 »
Yeni Hususî Hukuk Sistemleri (Mukayeseli Medenî Hukuk)	»	3 »
2. İlerlemişler için bir amelî ders veya bir derinleştirme dersi	»	2 »
3. İki derinleştirme dersi veya seminer	»	4—6 »
Toplam		16—19 »

Derinleştirme safhasındaki derinleştirme dersleri, bir yenilik olup daha yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bunlar temel derslere nisbetle çok daha hudutlu bir mevzuunun derinliğine incelenmesine tahsis edilecektir. Bu dersler muayyen bir hukukî müessesenin incelenmesiyle alakalı olabileceği gibi (meselâ hukukî muameleler, haksız iktisap, mukayeseli satış hukuku), ceza hukuku reformunun esasları, iş hukukunun halihazır meseleleri, borçlar hukukundan seçilmiş meseleler gibi muayyen bazı meseleler üzerinde araştırmalar yapılmasını da tazammun edebilecektir. Derinleştirme derslerinin ağırlık mēr-

kezini hukukun ana dallarıyla (Medenî Hukuk, Ceza Hukuku, İdare Hukuku, Devlet Hukuku, Usul hukuku, Ticaret hukuku) alâkalı mevzular teşkil etmekle beraber, Hukuk Tarihi, Hukuk Felsefesi gibi sahalardan seçilecek meseleler üzerinde de derinleştirme dersleri yapılabilecektir. Muhtelif hukuk dallarının birbirleriyle olan münasebetlerine ve müteakbil tesirlerine dair bir derinleştirme dersi de yapılabilir (meselâ Ticaret Hukuku, Medenî Hukuk yahut İş, Ticaret ve Vergi Hukuku gibi).

Öğrenciler derinleştirme derslerinden dilediklerini seçmekte serbest olacaklardır; fakat Medenî Hukuk, Ceza hukuku ve Âmme Hukukunun mühim bir dalından asgarî birer derinleştirme dersine devamları mecburî tutulacaktır.

Derinleştirme derslerinin gayesi bir taraftan öğretim üyelerini ilmî araştırmaya teşvik etmek, diğer taraftan öğrencileri ileride ihtisas yapmağı düşündükleri mevzularda yetiştirmek, onları ihtisaslaşmağa hazırlamaktır. Bu dersler, Fakültemizde hazırlanan yeni Yönetmelikte düşünülen seçime bağlı derslerle muayyen ölçüde bir benzerlik arz etmektedirler. Ancak gerek 1954 de Fransız Hukuk Fakültelerinde yapılan reformdan (16), gerek bizde düşünülen usulden farklı olarak burada üç ihtisaslaşma grubu (Hususî Hukuk, Âmme hukuku ve siyasî ilimler, İktisad kısımları) derpiş edilmemekte, hatta öğrencilerin Medenî Hukuk, Ceza Hukuku ve Âmme Hukuku ile alâkalı derinleştirme derslerinden asgarî birer tanesine devamı şart kılınmaktadır; bununla beraber, bu asgarî devam mecburiyeti dışında öğrenciler temayüllerine uygun olan derinleştirme derslerini seçebileceklerdir.

(16) 27. 3. 1954, tarihli Decret ile Fransız Hukuk Fakültelerinde öğrenim 2 safhaya (cycle) ayrılmış olup, birinci cycle hazırlayıcı ve temel bilgileri verici mahiyet arz etmekte, ikinci cycle'de öğrenciler Hususî Hukuk, Âmme Hukuku ve siyasî ilimler, İktisad kısımlarından birini seçerek ihtisaslaşmaktadırlar. 26. 8. 1957 tarihli Decret ile de Hukuk Fakülteleri, «Hukuk ve İktisadi İlimler Fakülteleri» olarak isimlendirilmişlerdir. Tafsilat için bk. Aubin : Der juristische Hochschulunterricht in Frankreich und seine Reform, 1958; Die Ausbildung, sh. 40-41.

Derinleştirme derslerinin haftada 2 saatten az ve 3 saatten fazla olmamaları uygun bulunmakta, sadece bir saatlik derslerin konulmasının doğru olmayacağı belirtilmektedir.

Reform teklifinde derinleştirme safhasından sonra yapılacak imtihan şekli de bizdekenden oldukça farklı bir manzara arz etmektedir.

Evvelâ öğrenci dilediği ana hukuk dallarından birinden kendisine verilecek bir mevzuda altı hafta zarfında ilmi bir etüd hazırlayacaktır. Daha sonra Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve Âmme Hukuku sahalarından birer meselenin halli ile alâkalı üç yazılı imtihan geçirecektir. Medeni hukukla alâkalı meselede Ticaret ve Usul Hukukuyla alâkalı, Ceza Hukukuyla alâkalı meselede de Ceza Usulü Hukukuyla alâkalı hususlar bulunacaktır. Bundan sonra bir hususî hukukçu, bir cezacı, bir idare veya âmme hukukçusu öğretim üyesinden kurulan üç kişilik bir komisyon öğrenciyi en aşağı bir saat sürecek bir sözlü imtihana tabi tutacaktır. Bu imtihanda, öğrencinin mümkün olduğu kadar çeşitli hukuk dallarında teferruata dair hususları bilmesinden ziyade, dogmatik veya hukuk siyasetiyle alâkalı bir meseleyi kavrayıp, muayyen bir hal sureti leh ve aleyhindeki sebepleri izah edebilecek seviyeye ulaşmış olduğuna bakılacak; öğrencinin seçtiği derinleştirme dersleriyle alâkalı sualler tercihan sorulacaktır. Müşahede bulunduğu üzere bu sistem, sonradan unutulmak üzere ezberlenen teferruatlı bilgilerden ziyade, hukukçu olarak muayyen bir seviyeye erişilmiş olmasına kıymet vermekte, bu yetişkinlik seviyesinin mevcut olup olmadığını araştırmaktadır.

Alman Reform Tasarısında derpiş edilen öğretimin iki safhaya bölünmesi, derinleştirme dersleri ve imtihan tarzı ile alâkalı hususların Fakültemizin yeni Yönetmeliğinin hazırlanmasında gözönünde tutulmasını temenniye şayan bulmaktayız.

III — Tübingen'de Fakülteler Toplantısında Alınan Kararlar :

Alman Reform Tasarısındaki teklifler 19 - 20 Temmuz 1961 de Tübingen'de Fakülteler Toplantısında (Fakultätentag) müzakere edilmiş ve aşağıdaki kararlar alınmıştır :

1. Hukukçuların yetiştirilmesinde vahdet ve hedef.

Fakülteler, hukukçuların yetiştirilmesini vahdet arzeden ve uzvî olarak gelişen bir vetire (organisch fortschreitenden Prozess) olarak telâkki ederler. Tahsilin basitten müşkile doğru inkişafı eşyanın tabiatına uygundur; bu inkişaf, inkıtasız olarak husule gelmelidir. Bahis mevzuu yetiştirmenin hedefi, ihtisas öğrenimi yapmış, fikren ve ruhen müstakil ve mes'uliyetini müdrük genç hukukçudur.

2. Öğrenim süresi.

Fakülteler Toplantısı öğrenimin 8 mecburî sômestr olmak üzere uzatılmasını ve öğrenimden sonraki staj devresinin (Vorbereitungsdienst) kısaltılmasını (karş. aşağıdaki no. 9) zarurî bulmaktadır.

3. Hazırlayıcı ve derinleştirici takrirler.

Müptedilere, aşağıda daha tafsilâtlı olarak izah edileceği veçhile (bk. no. 6), daha fazla yardım sağlanmalıdır. Hukukî mahiyetteki başlangıç derslerinin şimdiye kadar mutad olan ölçüyü aşacak surette arttırılması Fakülteler Toplantısı tarafından tavsiye olunmamaktadır. Bilâkis, öğrenciler, hattâ birinci sômestrde dahi gerçek anlamında ihtisas öğrenimine başlamalıdır.

Fakülteler ilerlemiş öğrencilerin istifadesine daha geniş ölçüde derinleştirme dersleri, ilmî kollokyumlar ve seminerler sunmalıdır. Öğrencinin Referendar (Stajyer) imtihanına kabul edilebilmesi, böyle bir derinleştirme imkânından kâfi derecede faydalandığını (bu gibi çalışmalardan en az üçüne katıldığını) gösteren bir vesika ibraz etmesi şartına tabi tutulmalıdır. Derinleştirme için tertip olunan bu çalışmalar ders cetvelinde ve öğrenim karnesinde ayrıca belirtilecektir.

Derinleştirme dersleri olarak hususiyle aşağıda sayılanlar bahis konusu olur :

Münferit hukukî müesseselere müteallik dersler (meselâ «haksız iktisap»; «aslî faillik ve fiile iştirak»; «hususî cebir (nüfuz) münasebeti» gibi);

Hususi meselelere dair dersler (meselâ, «hakkın suiistimali», «hakimin takdir hakkı», «cezalar ve tedbirler», «dünya sulhunun sağlanması» gibi);

Hukukun ana meseleleriyle alâkalı, hususiyle hukuk nizamının vahdetini ve iç insicamını aydınlatan dersler (meselâ hukuk felsefesinin, hukuk tarihinin, hukuk metodolojisinin, mukayeseli hukukun, hukuk sosyolojisinin, siyaset ilminin muayyen sahaları, muhtelif hukuk sahalarında ana hakların mâna ve ehemmiyeti gibi.

4. Tatilde tatbikat.

Fakülteler, öğrenimin seyri ortada kesilmek suretiyle öğrencilerin altı aylık görgüye dayanan tatbikî bir öğrenim devresine tabi tutulmasını ittifakla reddederler; şu kadar ki, bunun yerine devamı mecburî olan, münasip bir tatil tatbikatını tavsiye eylerler. Bu tatil tatbikatı, esas itibariyle, dördüncü sömestreden sonra yapılmalıdır.

Tatil tatbikatı, Reform tekliflerini hazırlayan Komisyonun anladığı mânada (17) ve adliyenin ehil yetiştirme idarecilerinin mes'uliyeti altında tertip edilmelidir. Bu tatbikat, Fakülteler Toplantısının noktainazarına göre yalnız bir defa yapılmalı ve 6-8 haftadan fazla sürmemelidir. Bahis konusu tatbikat, öğrencilerin öğrenme kabiliyeti ve yetiştirme dereceleri gözönünde tutularak onlara hukukun nasıl gerçekleştirildiğini göstermelidir. Bu, ancak küçük öğrenci grupları (en çok 25-30 kişilik) bir yetiştirme idaresinin idaresi altında toplanmak suretiyle, tam mânasıyla yerine getirilebilir. Çeşitli mahkemelerin münasip duruşmalarına gidilmesi ve ceza ve ıslah evlerinin ziyaret edilmesi yanında idarenin ve teşriî meclislerin çalışmalarına nazar atfolunmalıdır. Her ziyaret için önceden gereken şekilde hazırlık yapılmalı, ziyareti müteakiben de elde edilen intibalar münakaşa olunmalıdır.

Tatil tatbikatına muntazaman ve usulüne uygun olarak katıldığı yetiştirme idaresinin vereceği bir belge ile tevsik edilmelidir. Bu belgenin alınmış olması, Referendar imtihanına kabul olunma şartlarından birini teşkil eder.

(17) Die Ausbildung, sh. 287 vd.

5. Öğrenime istikamet verilmesi ve elverişli olmayan öğrencilerin çıkarılması.

Bir ara imtihanının yapılması -bir istisna ile- Fakülteler tarafından reddolunmuştur.

Bununla beraber, yanlış bir öğrenime imkân dairesinde mâni olmak ve öğrenime elverişli olmadığı aşikâr bulunan öğrencileri vaktinde ikaz veya ihraç eylemek için Fakülteler Toplantısı aşağıdaki tekliflerde bulunur :

a) Her öğrenci, birinci ve (veya) ikinci sömestrede bir çalışma topluluğuna katılmak mecburiyetindedir (bu hususta tafsilât için bk. bent 6).

b) Üçüncü sömestreden evvel yer almaması lâzım gelen müptediler için âmeli derse girebilmek için, böyle bir çalışma topluluğuna mutazaman devam edildiği tevsik olunmalıdır. Hususî istisnâ hallerde, Dekan, bir öğrenciyi bu mükellefiyetten muaf tutabilir.

c) Her Fakültede medenî hukuk, ceza hukuku ve âmme hukuku dallarında müptediler ve ilerlemiş öğrenciler için ayrı ayrı amelî dersler yapılması gerekir. İlerlemiş olanlara mahsus amelî derse kayıt olunabilmek ve devam edebilmek için, müptedilere mahsus bir amelî derse devam ve bunda muvaffak olduğunun tevsiki şarttır. Bir öğrencinin amelî derste muvaffak olmuş sayılması için onun en az bir ev vazifesinin ve bir yazılı imtihandaki (Klausur) cevaplarının «ki-fayetli» (ausreichend) olarak takdir edilmiş olması gerekir. Hileleri önlemek için, yazılı imtihan nezaret altında ve hüviyet kontrol edilerek yapılmalıdır.

Aynı esaslar, ilerlemişler için amelî derste muvaffakiyetin tesbiti hususunda da tatbik olunur. Referendar imtihanına girebilmek için en az üç amelî derste muvaffak olduğuna dair belgelerin ibrazı lâzımdır.

6. Çalışma toplulukları.

Fakültelerden çoğu bir kaç yıldan beri, başlangıç sömestri-
rlerindeki öğrenciler için çalışma toplulukları ihdas etmiş
bulunmaktadır. Bunlara devam şimdiye kadar ihtiyarî mahi-

yet taşımakta idi. Fakülteler Toplantısı, ittifakla, bu toplulukların tertibini öğrenimde yapılacak reform bakımından ehemmiyetli ve daha geliştirilmesi gerekli bir teşebbüs mahiyetinde görmüştür.

Fakülteler Toplantısı bu mevzuda şimdiye kadarki tecrübeleri de gözönünde tutarak aşağıdaki teklifleri yapmaktadır :

a) Çalışma toplulukları bilhassa öğrencilerin hukuk öğrenimine alışmalarını kolaylaştırmalıdır. Bunların ne şekilde teşkil olunacağını teferruatı Fakültelelere bırakılmıştır. Fakülteler, hususiyle, çalışma topluluklarının amelî ve nazarî derslere mevzu itibarıyla bağlı olmalarının gerekip gerekmediği ve bu bağlılığın nisbette olması lâzım geldiği veya bu toplulukların muayyen hukuk dallarına tahdit edilmeyip hukuk tahsilinin tekniğine ve metoduna girişi sağlamaları gerekip gerekmediği gibi hususları kararlaştırırlar.

b) Bir çalışma topluluğuna katılanların sayısı 30 u aşmamalıdır.

c) Çalışma toplulukları imkân nisbetinde eylemli bir asistan tarafından idare edilmelidir.

7. Fakültelerin Referendar (stajyer) imtihanına iştiraki.

a) Fakülteler, Referendar (stajyer) imtihanının tertibinde müessir surette rol oynamak hak ve vazifesinin kendilerine tanınması gerektiği hususunda mutabıktırlar. Bu düşüncenin gerçekleştirilebilmesi, yüksek okul hocalarının, imtihan külfetlerini münasip ölçüde deruhde etmelerini şart kılar.

Hassaten aşağıdaki hususlar teklif olunmaktadır (18) :

a) İmtihanların yapılması, Üniversite öğretim üyelerine ve Fakülte ile mutabık kalınarak tâyin edilecek, ilmî alâkaları olan tabikatçılara tevdi olunmalıdır.

(18) Bu teklifler, Almanya'da hukuk imtihanlarında halen mahkemelerin rolünün ağır basmasına karşı bir aksülamel teşkil etmekte ve Fakültelerin bu mevzudaki salâhiyetlerini arttırmaya yönelmektedir.

b) İmtihan komisyonu üyeleri her defasında mahdut bir zaman için t y n edilmeli; yeniden t yine cevaz bulunmalıdır.

c) İmtihan komisyonunun her defa en az yarısı  niversite  ğretim üyelerinden terek  p etmeli ve bunlar da m n sip ölçüde komisyon başkanlığına seçilebilmelidir.

d) İmtihan vazifelerinin tesbitinde Fakülteler de söz sahibi olmalıdır.

e) Fakülteler, imtihanın tarzı hususunda, büyük bir ev vazifesinin (4-6 haftalık çalışma) muhafazasını veya yeniden kabulünü ve 4 yazılı imtihanı gerekli addederler.

f) Yazılı imtihanlar  niversiteye ait mahallerde yapılmalı, sözlü imtihanlar da imkân dairesinde aynı mahallerde vuku bulmalıdır.

g)  niversitenin imtihanların te kil tlandırılması i ini deruhde edip etmemesi ve ne nisbette deruhde etmesi gerektiği hususu, Fakültenin kendi takdir ve imk nlarına bırakılmalıdır.

8. İmtihan yapılacak mevzuların tahdidi.

Halen Federal Almanya Cumhuriyetinin bütün eyaletlerinde ve Batı Berlin'de imtihanın esas mevzuunu hukuk ilminin kl sik dalları teşkil etmekte, diğer dallar ancak ana hatları bakımından imtihana tabi tutulmaktadır.

Bazı Fakülteler, bundan başka, daha yakından tesbit edilecek muayyen dalları da (seçime bağlı derslerden veya ders gruplarından sarfınazar), imtihandan müstesna kılmak hususunda önayak olmaktadırlar. Fakülteler Toplantısında hâkim olan görüş mucibince, bu temayül, sadece yazılı ve sözlü imtihanlar için nazara alınmağa değer, yoksa ev vazifesi için değil. Öğrencinin böylece yükünün hafifletilmesi haddi zatında temenniye  ayan olmakla beraber, bu hafifletmenin onun hukukî yetişmesi için önemli olan bu sahalarla bir daha hiç meşgul olmaması tehlikesi pahasına elde edilip edilmediği ca-yi sualdir.

Fakülteler, imtihan mevzularının tahdidi meselesiyle daha meşgul olmağa ve sene sonuna kadar bu husustaki tutumlarını tesbite gayret edeceklerdir (19).

9. Hazırlayıcı hizmet (staj) (Vorbereitungsdienst) devresinin süresi ve vâhdeti.

Bütün Fakülteler Staj devresinin esaslı surette kısaltılmasını zaruri ve bunun 2-2,5 seneye hasredilmesini tamamiyle kâfi addetmektedirler. Fakülteler Toplantısı, bu sürenin, âme hukukunun gittikçe artan ehemmiyeti muvacehesinde dahi, iyi taksim edildiği takdirde, adliyenin ve idarenin ihtiyaçlarını aynı derecede karşılayacak bir yetişme için kâfi olduğu kanaatindedir. Vahdet arzeden bir yetiştirme yoluna bağlı kalınmalıdır.

10. Stajın tanzim tarzı.

Reform Tekliflerini hazırlayan Komisyonun (20) ve müteaddit Fakültelerin, stajdaki yetiştirmeyi bazı önemli yerlere temerküz ettirmek hususundaki tavsiyelerine uygun olarak Fakülteler Toplantısı, staj hizmetinin aşağıdaki şekilde tanzimini teklif etmektedir :

Stajdaki yetiştirme, stajiyeri sulh mahkemesinden (Amtsgericht) başlatarak eyalet mahkemesi (Landesgericht), savcılık, idare ve (veya) idarî kazadan geçirttikten ve bir avukat nezdinde çalıştırdıktan sonra Eyalet Yüksek Mahkemesine (Oberlandesgericht) ulaştırılmalıdır.

Yüksek İdare Mahkemesinde (Oberverwaltungsgericht, Verwaltungsgerichtshof, tabir caizse Danıştayda) yapılacak bir staj Eyalet Yüksek Mahkemesindeki stajın yerini tutabilirdir.

Stajın muhtelif devreleri ve bunların süresi, iki buçuk senelik bir umumî staj süresi esas olarak alınmak üzere şöylece tanzim edilebilir :

a) Sulh Hukuk Mahkemesi	4 ay
b) Eyalet Mahkemesi (Hukuk Dairesi)	5 ay

(19) Bu hususta sonradan bir karar varılıp varılmadığı hususunda bilgi edinmemiz mümkün olamamıştır.

(20) Die Ausbildung, sh. 317.

c) Ceza işlerinde yetişme :	
Savcılık	2 ay
Toplu Ceza Mahkemeleri (Bir hâkim ve hukukçu olmayan iki âzadan müteşekkil Bidayet Mahkemesi -Schöffengericht-, Büyük Ceza Dairesi -Grosse Strafkammer-, Jürili Ağır Ceza Mahkemesi - Schwurgericht-)	3 ay
d) İdare ve idarî kaza (Speyer'deki İdarî Bilimler Yüksek Okulu da olabilir)	5 ay
e) Avukat nezdinde staj	4 ay
f) Geniş salâhiyetli Sulh Mahkemesi (Groses Amtsgericht) (Nizasız kaza)	2 ay
g) Eyalet Yüksek Mahkemesi veya Yüksek İdare Mahkemesi	5 ay

30 ay = 2,5 sene

Stajyerlere her defasında imkân dairesinde kendi mes'uliyetleri altında çalışma imkânı tanınmalıdır. Yukarıda sayılan çalışma duraklarında yetişmenin parçalanmasından kaçınılmalıdır.

Buna müsait olan hallerde, yabancı memleketlerdeki bir staj hesaba katılmalıdır.

Yukarıda gösterilen şekilde tanzim olunan iki buçuk yıllık bir stajda, Fakülteler Toplantısına nazaran, Üniversiteden sonra yapılan bir öğrenim (Nachstudium) hesaba katılmaz; yalnız böyle bir öğrenim için, öğrenim müddeti staja mahsub edilmeksizin stajyere mezuniyet verilmesi kabildir. Staj içinde bir çok defa tertiplenen Stajyerler için Yetiştirme Haftaları (meselâ Fischbachau ve Comburg gibi) muhafaza ve mevcut olmayan yerlerde ihdas edilmelidir.

Kanaatimizce, Türk hukukçularının yetiştirilmesi için yapılacak reformda, Tübingen'deki Alman Fakülteler Toplantısı'nın tavsiye ve kararlarından, derinleştirme dersleri, tatil tatbikatı, bir asistan nezaretindeki çalışma toplulukları ve stajın idarî kazaya da teşmili gibi hususlarda, ilham alınmasında büyük faydalar mevcuttur.